

УДК: 355.098:2-722.53(477)

DOI: 10.33099/2707-1383-2019-34-4-116-127

Ворощук О. М., ад'юнкт кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил) гуманітарного інституту Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського, Україна (м. Київ)

РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ (1994–2004 рр.)

У статті висвітлено деякі історичні аспекти участі релігійних конфесій України у процесі становлення та розвитку Збройних Сил України, а також їх роль та місце в духовному та культурному вихованні особового складу Збройних Сил України. На основі проаналізованих історичних фактів встановлено модель задоволення релігійних потреб військовослужбовців у період становлення та розвитку військово-релігійних відносин.

Ключові слова: *Українська церква, релігійні конфесії, духовенство, капелани, духовне виховання, душпастирська опіка, культурне виховання, традиції, Українська православна церква Київського патріархату, Українська православна церква Московського патріархату, Українська греко-католицька церква.*

Здобуття Україною державної незалежності, її трансформаційні процеси як пострадянської країни, наявність суперечливих тенденцій в її розвитку, усунення комуністичної ідеології поглибили деструкцію у суспільній свідомості й утворили певний ідеологічний вакуум у сфері моральності і духовності. Розширення демократії, побудова відповідних духовних основ, моралізація суспільства набули біль-

шої актуальності та стали одними з важливих маркерів розвитку сучасного суспільства, зокрема Збройних Сил України (далі – ЗС України).

Відносини збройних сил та церкви (релігійних організацій) традиційно цікавили багатьох дослідників. Так, проблеми становлення та розвитку військово-релігійних відносин за часи незалежності України досліджували такі науковці та військові представ-

ники Міністерства оборони України (далі – МО України), як С. Здіорук, С. Ярмусь, В. Танчер, О. Мельник, В. Діброва, П. Костюк, Р. Коханчук, В. Яремчук, В. Мандрагеля, В. Чорний, М. Цюрупа та інші. Зокрема, характерні моделі задоволення релігійних потреб військовослужбовців в різних країнах світу було досліджено представником МО України Р. Коханчуком на початку 2000-х років [1, с.18–19]. У працях також аналізувався процес запровадження інституту капеланства в арміях різних держав світу, проектувався аналогічний майбутній процес і в ЗС України. Проте, незважаючи на наявність відповідних напрацювань у вивченні капеланства, реально втілити у життя та запровадити інститут військового духовенства (капеланської служби) у період 1994–2004 рр. так і не вдалося.

На початку 1990-х років як ЗС України, так і українське духовенство роблять перші кроки назустріч один одному у питаннях співпраці щодо зміцнення морально-психологічного стану особового складу, повернення у військове середовище вагомого масиву знань щодо релігійних традицій українського війська, відзначення релігійних свят тощо. Поступово окреслюється коло завдань священників, які здійснюють душпастирську опіку

військовослужбовців. Відбуваються перші спільні заходи за участі священників під час складання військовослужбовцями військової присяги, випусків молодих офіцерів з вищих військових навчальних закладів, панахиди на могилах загиблих бійців, відбуваються спільні Богослужіння та освячення прапорів України, військової техніки, військових містечок, проводяться заняття з вивчення основ християнської віри.

Необхідність задоволення релігійних потреб військовослужбовців підтверджувалася результатами соціологічних досліджень, які давали змогу встановити кількісні та якісні показники віруючих військовослужбовців ЗС України. Простежується стала тенденція до збільшення кількості віруючих військовослужбовців. Так, за даними Міністерства оборони України (далі – МО України), у період 1992–1996 рр. кількість віруючих збільшилась з 4% до 29% та продовжувала рости [2, с.172]. Це спонукало керівництво МО України до продовження співпраці та поглиблення відносин з церквою (релігійними організаціями) з питань душпастирської опіки військовослужбовців.

Так, 12–13 травня 1994 року у Львівському музеї історії релігії під егідою Національного інституту стратегічних

досліджень та за участі Наукового центру гуманітарних проблем Київського військового гуманітарного інституту (МО України), відбувся науковий симпозіум “Духовно-гуманітарні проблеми розбудови Збройних Сил України”, на якому обговорювалися питання необхідності вироблення спільної узгодженої позиції усіх релігійних організацій України щодо задоволення духовних потреб військовослужбовців. За результатами наукового симпозіуму учасники дійшли згоди, що немає необхідності створювати абсолютно нову “перехідну” модель задоволення релігійних потреб, а доцільно впровадити традиційну для європейських країн модель інституту військового капеланства (духовенства). У науковому симпозіумі взяли участь представники Української православної церкви (Московського патріархату – авт.) [далі – УПЦ (МП)], Української православної церкви – Київський патріархат [далі – УПЦ (КП)], Римо-католицької церкви (далі – РКЦ), Української автокефальної православної церкви (далі – УАПЦ), Християн віри євангельської та Адвентистів сьомого дня. За результатами симпозіуму було створено постійний консультативний орган – “Міжцерковну раду з питань душпастирської роботи у збройних формуваннях України” (далі – Рада). За час функціонування Ради було проведе-

но близько 10 робочих зустрічей. За результатами роботи пропонувалося створити “Комітет з питань душпастирської опіки” на чолі з секретарем, якого призначав би безпосередньо Президент. На жаль, такі погляди залишилися лише проектом і суттєвого впливу на розвиток військово-релігійних відносин не мали. [3, с.80]

Здебільшого відкрито висловлюють свою зацікавленість, готовність до роботи з військовослужбовцями та наполягають на впровадженні інституту капеланства українські православні та греко-католицька церкви. Так, Предстоятель УПЦ (КП) Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет (Денисенко) заявляв, що “...Армія і Церква повинні докласти усіх зусиль, щоб душевний і моральний добробут українських воїнів був гарантований і забезпечений. Найкраще це може робити військове священство”. На підтримку капеланства висловлювався й Предстоятель УПЦ (МП) митрополит Володимир (Сабодан): “Українська православна церква вважає необхідним відродити інститут військового духовенства...” [4, с.51].

Вагомий внесок у вирішення проблем душпастирської опіки військовослужбовців здійснила Українська греко-католицька церква (далі – УГКЦ). Так, ще 1992 році у штабі При-

карпатського військового округу було започатковано експеримент: на посаду провідного наукового співробітника Науково-дослідної лабораторії Соціально-психологічного центру округу призначили священника о. Володимира Сичака, який виконував обов'язки гарнізонного капелана. У 1999 році дану посаду було перейменовано на "методист з питань духовного виховання військовослужбовців ЗС України". Експеримент тривав до 2000 року. За цей час під керівництвом заступника командувача Прикарпатського військового округу (пізніше – Західне оперативне командування) з виховної роботи генерал-майора Людвіга Коберського, було опрацьовано наступні рекомендаційні та методичні документи: "Правила душпастирювання у ЗС України на першому етапі організації капеланської служби" (1993р.), "Координування душпастирської опіки" (1994р.), "Положення про капеланство у ЗС України" (1995р.). Наступним проектом стало започаткування при окружному Центрі культури, просвіти та дозвілля (м. Львів) курсів катехізації для офіцерів структур виховної роботи відповідно до розробленої церквою "Програми катехізації військовослужбовців". Відповідно до тематичного плану програми вивчалися катехізис християнської віри, основи християн-

ської етики, історія християнства, літургіка, лекції про народні традиції і християнські свята, а також, зважаючи на важливість суспільно-історичних обставин, історія українського війська і психологія. Курси відвідало близько 90 офіцерів-вихователів[3, с.74].

Представники МО України усе частіше беруть участь у наукових конференціях, присвячених присутності церкви у війську, а в проведенні деяких виступають безпосередніми організаторами, що свідчить про поглиблення співробітництва, розвиток військово-релігійних відносин та зацікавленість даною проблематикою з боку МО України.

Так, у березні 1995 року в місті Києві було проведено I Міжнародну науково-практичну конференцію "Армія і духовність: свобода совісті та віровизнання", яка мала значне представництво науковців, представників силових міністерств, інших органів державної влади та закордонних гостей (у т. ч. капеланів збройних сил інших держав). Конференція поставила до обговорення проблему задоволення релігійних прав і свобод у війську. [5, с.15]. За матеріалами конференції, відповідно до даних соціопитувань, станом на березень 1995 року, 36% військовослужбовців вважали себе віруючими, серед них: офіцери і прапорщики – 21%, сол-

дати і сержанти – 41%, що свідчило про потенційне поле діяльності священників і необхідності поглиблення співпраці з церквою (релігійними організаціями). [3, с. 83–84].

З прийняттям у 1996 році Конституції в Україні закріпились високі демократичні стандарти у галузі прав людини й національностей щодо свободи совісті та віросповідань. Стаття 35 Конституції України чітко визначає право кожного на свободу світогляду й віросповідання, що, в свою чергу, включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноосібно або колективно релігійні культу й ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Таке право спрямоване на об'єднання українського народу та усунення поділу на віруючих та невіруючих, а також на надання кожному, незважаючи на його ставлення до релігії, рівних прав та можливостей, що є одним з основних чинників у процесі демократизації. Таким чином проголошувалася повна світоглядна свобода [6, с.12].

В березні 1997 року на базі Київського військового гуманітарного інституту відбулася II Міжнародна науково-практична конференція “Християнська любов та військовий обов'язок”. На конференції йшлося

про розвиток національної військової культури, зміцнення української військово-християнської спільноти, налагодження взаємовідносин держави, церкви і армії, було обговорено проблему запровадження інституту військового священства. Водночас, представники МО України під час проведення форумів, з одного боку, позитивно сприймали пропозиції та допомогу зарубіжних партнерів, а з іншого – не здійснювали постійних заходів, кроків, дій щодо наповнення реальним змістом сфери задоволення релігійних потреб. На форумі начальник Головного управління виховної роботи ЗС України на той час заявив, що “...військові не ставлять за мету негайне введення капеланства в армії, але активізація співпраці армії та церкви – необхідна”, що розумілося як “необхідно, але завчасно” [3, с. 83–84].

У Концепції Соціально-психологічної служби ЗС України (від 5 березня 1992 року) чітко визначалися завдання, а саме “...забезпечувати дружні взаємовідносини усіх релігійних конфесій, церков, організацій, рівні можливості для їх самореалізації та задоволення потреб, справедливе до них ставлення, самоутвердження і розвиток особистості кожного військовика, службовця і робітника”. Відходом від цих ідей стала “Концепція виховної роботи у

Збройних Силах України та інших військових формуваннях”, затверджена Указом Президента України від 4 вересня 1998 року №981/98, в якій місце релігії не проглядалося. В Концепції йшлося лише про ознайомлення з величезним пластом культури, який був породжений релігією [3, с.83–84].

Відтоді носієм ідеї впровадження інституту військового капеланства (духовенства) стає громадськість, а саме представники офіцерського корпусу, науковці, священнослужителі, представники вітчизняних та міжнародних громадських організацій.

За їхньою ініціативою, 23–25 вересня 1999 року у місті Києві відбулася III Міжнародна науково-практична конференція на тему: “Практика формування особи військовослужбовця та створення умов успішного виконання військового обов’язку: християнський досвід”. Основним питанням, яке розглянула конференція, було огляд шляхів співпраці та вплив релігії на життя військового. Конференція звернулася до державної влади України із пропозицією розробити концепцію духовно-пастирської діяльності військових священників у збройних формуваннях України і внести необхідні зміни до Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” [3, с. 87–88]. Отже, простежувалась стратегічна

спрямованість щодо кардинального вирішення проблеми душпастирської опіки в ЗС України та інших військових формуваннях.

Починаючи з 1996 року глави релігійних організацій створюють церковні структури, відповідальні за душпастирську опіку військовослужбовців: УПЦ (МП) – Синодальний відділ УПЦ по взаємодії зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України; УПЦ (КП) – Синодальний відділ (пізніше – управління) духовно-патріотичного виховання Української православної церкви – Київський патріархат у зв’язках зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України; УГКЦ – єпископат УГКЦ у справах капеланства для всіх родів військ Збройних Сил України; РКЦ – єпископ-помічник РКЦ; УАПЦ – єпископ УАПЦ.

11–13 жовтня 2000 року у місті Львові відбулася IV Міжнародна науково-практична військово-християнська конференція, присвячена 2000-літтю Різдва Христового. На конференції переважно обговорювався узагальнений досвід капеланської служби в арміях зарубіжних країн, яким ділилися іноземні учасники попередніх форумів.

12–14 травня 2004 року відбулася V Міжнародна християнсько-військова конференція на тему “Християн-

сько-військовий рух та душпастирська опіка військовослужбовців в Україні”. Традиційно, було розглянуто питання удосконалення форм духовно-патріотичного впливу християнського віровчення на морально-психологічний стан та поведінку військовослужбовців, визначення концептуальних засад створення військово-священницької служби в Збройних Силах та інших військових формуваннях України. За результатами конференції усім силовим міністерствам було запропоновано створити Ради з питань організації духовно-патріотичного виховання, душпастирської опіки військовослужбовців та християнської соціальної роботи [3, с. 87, 89, 94].

Результати проведених наукових конференцій, а також практичне їх втілення у життя були повільними і вибірканими. Незважаючи на це, Церква продовжувала виступати ініціатором вирішення проблем задоволення релігійних потреб військовослужбовців, а також перейматися духовною освітою офіцерів. Так, 4 квітня 2000 року в Київській духовній академії УПЦ (КП) розпочинаються тримісячні курси для офіцерів органів виховної роботи ЗС України. У 2001 році в Київській духовній семінарії УПЦ (МП) розпочинаються двомісячні курси для офіцерів різних військово-облікових спе-

ціальностей. У курсах беруть участь представники МО України та інших силових відомств.

У кінці 90-х – на поч. 2000-х років починає друкуватися релігійна література, яка мала на меті висвітлення церковно-військової взаємодії. Упродовж 1998–2000 рр. у газеті “Світло православ’я” [УПЦ (МП)] виходить тематичний додаток “На варті”. Пізніше з’являється журнал Синодального відділу по взаємодії зі ЗС та іншими військовими формуваннями “Віра і честь” (2001–2003 рр., відновлений у 2009р.).

У грудні 2000 року було створено Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство (далі – Братство), до якого ввійшли 5 найбільших церков України: УПЦ (МП), УПЦ (КП), УГКЦ, УАПЦ та Львівська Митрополія РКЦ. Метою організації була координація співробітництва релігійних організацій зі збройними силами та іншими військовими формуваннями України в питаннях відновлення душпастирської опіки військовослужбовців, відродження духовного просвітництва, виховання військових та членів їх сімей у дусі християнської моралі, духовно-патріотичного виховання молоді, створення системи спеціальної підготовки священників, які б мали займатися душпастирською опікою військовослуж-

бовців, що в перспективі призвело б до створення служби військових священників [7].

Протягом 2001–2003 рр. Братством розробляються “Концептуальні засади душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань України”. Фактично ці засади були першим концептуальним документом, який регламентував діяльність представників церкви в організації позаштатної душпастирської опіки військовослужбовців.

У 2003 році Львівським інститутом релігії і суспільства Українського католицького університету розробляється проєкт “Концепції розвитку інституту військового капеланства Української греко-католицької церкви”, який у 2004 році затверджує Синод єпископів УГКЦ. У документі переважно робиться акцент на теоретичні питання, зокрема богословські, а також на ставлення церкви до війни та учасників конфлікту, необхідність опіки над ними. Кінцевою метою Концепції є формування майбутнього інституту військового капеланства саме спільними зусиллями представників різних релігійних організацій [3, с. 98–99].

Здебільшого, релігійні організації виступали ініціаторами та безпосередніми організаторами масштабних

заходів: духовно-патріотичного виховання військовослужбовців, вивчення релігійних традицій, відзначення церковними нагородами військовослужбовців та надання допомоги їхнім сім'ям тощо. До масштабних заходів можна віднести: міжнародний морський Чорноморський похід з іконою святого Федора Ушакова (2002р.), обліт на літаку території України з іконами Божої Матері Державної Київською та Почаївською (2004р.), організація щорічних православних літніх таборів для дітей військовослужбовців у АР Крим, щорічні паломництва військовослужбовців до м. Люрд (Франція) з 1996 р. тощо.

Аналізуючи військово-релігійні відносини у період 1994–2004 рр. можна зробити висновок, що багатоконфесійність та наявність напруження у міжконфесійних відносинах, що мало місце в Україні, вбачало у собі загрозу його перенесення у військове середовище, перетворення армії на арену змагань і протиборства різних церков і релігійних організацій. Зважаючи на це, розв'язання проблеми душпастирської опіки військовослужбовців потребувало однакового ставлення державних органів, зокрема МО України, до всіх релігій, зниження рівня міжконфесійного протистояння, а також узгоджених позицій та дій різних релігійних

організацій. Діяльність МО України у той період була обумовлена застереженнями, щоб не перенести міжконфесійні конфлікти у ЗС України.

Проте, як зазначав заступник командувача Західного оперативного командування з виховної роботи генерал-майор Л. Коберський: "...впродовж семи років у нас не трапився жодний випадок, щоби представники різних Церков нагнітали міжконфесійні протиріччя між військовослужбовцями" [8, с. 83].

Висновок. Таким чином, багаторічні намагання релігійних організацій розв'язати проблему душпастирської опіки військовослужбовців не призвели до практичних кроків з боку державних інституцій на шляху запровадження певної структури капеланства у війську. Попри той факт, що з МО України не було підписано жодних домовленостей, предстоятелі традиційних церков України розпочали активну роботу щодо створення власної системи взаємовідносин з МО України та іншими військовими формуваннями.

Отже, здійснення душпастирської опіки військовослужбовців ЗС України мало ініціативний характер переважно з боку релігійних організацій, що було характерним для східної моделі задоволення духовних потреб військовослужбовців, яка була притаманна ЗС пострадянських держав окресленого періоду, на відміну від західної моделі, де в ЗС країн НАТО переважно функціонував інститут військового духовенства (капеланства) [9, с.112].

Отож, проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що у період 1994–2004 рр. відбувалося становлення військово-релігійних відносин у вигляді моделі задоволення релігійних потреб, яку вітчизняні фахівці охарактеризували як "світську", що передбачала задоволення духовних потреб представниками релігійних організацій, які не входили до структур ЗС.

Відтак, Україна перебувала на шляху продовження пошуку прийнятної моделі духовної опіки над своїми громадянами-військовослужбовцями.

Список використаних джерел і літератури

1. Коханчук Р. Душпастирська опіка військових / Видання 2-е розширене та доповнене. – К., 2004. – 220 с.
2. Підсумковий звіт з науково-дослідної роботи "Соціальний механізм реалізації державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України

на період до 2005 року” (Шифр “Соціальний механізм”) – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2003. – 220 с.

3. Діброва В. А., Костюк П. І., Коханчук Р. М., Мельник О. І. Триумф серця: науково-популярне видання / К.: Медіа Світ, 2010. – 224 с.

4. Шуба О., Базар-Налисник О., Онопченко В. Армія і Церква в Україні: проблеми та перспективи гармонізації відносин / Українське релігієзнавство. – 2007. – № 44. – С. 50-58.

5. Армія і духовність: свобода совісті та віровизнання. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. К., 1995.

6. Лубська М. Релігієзнавчо-правовий аналіз змісту та реалізації принципу свободи совісті та віросповідання в Україні / Автореферат. – К., 2002.

7. III Національна конференція Всеукраїнського міжконфесійного релігійного християнсько-військового братства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.ugcc.ua/news/%D0%86%D0%86%D0%86_nats%D1%96onalna_konferents%D1%96ya_vseukrainskogo_m%D1%96zhkonfes%D1%96ynogo_rel%D1%96g%D1%96ynogo_hristiyanskov%D1%96yskovogo_bratstva_55496.html.

8. Коберський Л. Досвід душпастирської опіки у військах Західного оперативного командування // Київська Церква. – 2001. – № 1 (12). – С. 81–85.

9. Підпригора І., Хайрулін О. Інформаційно-пропагандистське забезпечення в збройних силах іноземних держав у кінці XX – на початку XXI століття. – К.: ЦП “Компринт”, 2018. – 128 с.

References

1. Kokhanchuk R. Dushpastyrskaoepikaviys'kovykh / Vydannya 2-e rozshyreneta-dopovnene. – K., 2004. – 220 s.

2. Pidsumkovyyzvit z naukovo-doslidnoyi roboty “Sotsial'nyumekhanizmrealizatsiyiderzhavnoyiprohramyreformuvannyatarozvytkuZbroynykhSylUkrayiny naperiodd do 2005 roku” (Shyfr “Sotsial'nyumekhanizm”) – K.: NDTs HP ZSU, 2003. – 220 s.

3. Dibrova V.A., Kostyuk P.I., Kokhanchuk R.M., Mel'nyk O.I. Triumfsertsya: naukovo-populyarne vydannya / K.: MediaSvit, 2010. – 224 s.

4. Shuba O., Bazar-Nalysnyk O., Onopchenko V. Armiya i Tserkva v Ukrayini:

problemytaperspektyvyharmonizatsiyividnosyn / Ukrayins'kerelihiyeznavstvo. – 2007. - № 44. - S. 50-58.

5. Armiya i dukhovnist': svobodasovistitavirovynannya. MaterialyMizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. K., 1995.

6. Lubs'ka M. Relihiyeznavcho-pravovyy analizmistutarealizatsiyipryntsypusvobodysovistitavirospovidannya v Ukrayini / Avtoreferat. – K., 2002.

7. III Natsional'nakonferentsiyaVseukrayins'kohomizhkonfesiynohorelihiyno hokhrystyyans'ko-viys'kovohobrat•stva: [Elektronnyyresurs]. –Rezhymdostupu: http://news.ugcc.ua/news/%D0%86%D0%86%D0%86_nats%D1%96onalna_konferents%D1%96ya_vseukrainskogo_m%D1%96zhkonfes%D1%96ynogo_rel%D1%96g%D1%96ynogo_hristiyanskov%D1%96yskovogo_bratstva_55496.html.

8. Kobers'ky L. Dosviddushpastyrs'koyiopiky u viys'kakhZakhidnohooperatyvno hokomanduvannya // Kyyivs'kaTserkva. – 2001. – № 1 (12). – S. 81–85.

9. Pidopryhora I., Khayrulin O. Informatsiyno-propahandyst•s'ke zabezpechennya v zbroynyksylakhinozemnykhderzhav u kintsi KHKH – napochatku KHKHI stolit-tya. – K.: TSP “Komprynt”, 2018. – 128 s.

*Oleksii Voroshchuk, postgraduate student,
humanitarian institute, National Defense
University of Ukrainenamed after Ivan
Cherniakhovskyi*

FORMATION AND DEVELOPMENT OF MILITARY-RELIGIOUS RELATIONS IN UKRAINE(1994-2004)

The theme of cooperation between the army and the church has always taken place in Ukrainian society.

Ukraine's gaining of state independence, its transformation processes as a post-Soviet country, the presence of contradictory tendencies in its development, the elimination of communist ideology, deepened the destruction in the public consciousness and created a certain ideological vacuum in the sphere of morality and spirituality. Expanding democracy, building the appropriate spiritual foundations, moralizing society have become more relevant and have

become one of the important markers of development of modern society, in particular the Armed Forces of Ukraine.

The article analyzes the place and role of the Church in the Armed Forces of Ukraine, as well as the introduction of pastoral care in the military environment and the development of cooperation with the church. Some historical aspects of participation of religious confessions of Ukraine in the process of development of the Armed Forces of Ukraine, as well as their role and place in the spiritual and cultural education of the personnel of the Armed Forces of Ukraine are covered.

A historical analysis of the state and dynamics of the development of relations between Ukrainian Orthodox churches and the state in the field of spiritual custody of servicemen is conducted. Concrete steps regarding the attempt to introduce the institute of military clergy (chaplain service) in the Armed Forces of Ukraine during 1994-2004 are considered and analyzed, as well as the most objectively covered processes that became the driving force during the formation and development of military-religious relations. period.

On the basis of the historical facts analyzed, a model of meeting the religious needs of servicemen in the period of formation and development of military-religious relations was established, as well as a system of education of servicemen in the Armed Forces of Ukraine and implementation of practical measures for organizing such work in the military environment.

Keywords: *Ukrainian Church, religious denominations, clergy, chaplains, spiritual education, pastoral care, cultural education, traditions, Ukrainian Orthodox Church of the Kiev Patriarchate, Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, Ukrainian Greek Catholic Church.*

УДК 35.082.37

DOI: 10.33099/2707-1383-2019-34-4-128-140

*Думенко М. П., кандидат військових наук,
перший заступник начальника Головного
управління персоналу Генерального штабу
Збройних Сил України (м. Київ)
ORCID: 0000-0001-5633-7700*

ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБ (ПІДРОЗДІЛІВ) ПЕРСОНАЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У 2011–2018 РОКАХ В УМОВАХ МИРНОГО ЧАСУ ТА ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

У статті проаналізовано функціонування служб (підрозділів) персоналу в структурі ЗС України на основі їх практичної діяльності протягом 2011–2018 років в умовах мирного часу і особливого періоду та їх вплив на виконання ЗС України завдань за призначенням.

Наведено очікувані результати аналізу, які можуть посприяти вирішенню питання щодо визначення кількісних показників штатної чисельності служб (підрозділів) персоналу ЗС України, для своєчасного виконання ними заходів укомплектування, навчання, супроводження, використання військовослужбовців під час проходження військової служби.

***Ключові слова:** військова кадрова політика, кадрова робота, служби (підрозділи) персоналу, підбір та розстановка кадрів, особливий період.*

Постановка проблеми. Станом на початок 2011 року особовий склад ЗС України налічував 200 тис. осіб, у тому числі 150 тис. військовослужбовців, на кінець року – 192 тис., із них 144 тис. – військовослужбовці. Протягом року було скорочено 8 тис. осіб, із них 6 тис. – військовослужбовці. У 2012 році в ЗС України налічувалося вже 184 тис. осіб, з них 139 тис. військовослужбовців, а у 2013 році цей показник дорівнював 165,5 тис. і 120,9 тис., відповідно [1, с. 23–26, с. 15, с. 33].

Показник звільнення особового складу ЗС України протягом 2011–2013 років складає 18 %.

Передовими країнами світу розглядається орієнтовний критичний показник звільнення персоналу протя-